

Степаненко О. І.
Національна академія внутрішніх справ

УПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВИКЛАДЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МВС УКРАЇНИ ДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОНФЛІКТІВ

У статті розглядається організація та хід експериментальної перевірки упровадження моделі формування готовності викладачів вищих навчальних закладів МВС України до попередження та розв'язання професійних конфліктів у систему методичної роботи. Наводяться аналіз та узагальнення результатів формувального експерименту.

Ключові слова: *конфліктологічна готовність, викладач вищої школи, модель формування конфліктологічної готовності, експериментальна перевірка моделі.*

Актуальність дослідження обумовлена модернізацією освіти, новими завданнями, що постали перед вітчизняною вищою освітою, у зв'язку з просуванням України до європейського простору. У Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті наголошується, що головним завданням освіти є підготовка професіонала, творчої особистості, яка володіє ключовими компетентностями для успішного життя, особистості, здатної навчатися все життя й орієнтуватися в умовах сьогодення, взаємодіяти з іншими людьми, у тому числі й в конфліктогенному середовищі [1].

У зв'язку з цим нові вимоги висуваються до професійної компетентності викладачів вищої школи, серед складових якої ми виділяємо готовність до попередження та розв'язання професійних конфліктів. Адже, необхідність відповідати вимогам, що висуваються перед освітою суспільством, швидка зміна умов функціонування вищої освіти, викликають велику кількість конфліктів як міжособистісних так і внутрішньособистісних. Тому, на нашу думку, викладач має володіти для цього необхідними професійно-педагогічними якостями, знаннями та уміннями з розв'язання нових завдань у конфліктогенному середовищі.

Маємо зазначити, що Організацією економічної співпраці та розвитку (OECD) в рамках проекту DeSeCo (Визначення та відбір компетентностей) при визначенні трьох категорій ключових компетентностей для ефективного функціонування суспільства (Key Competencies in Three Broad Categories, 2003), вже в складі другої категорії компетентностей, що стосуються уміння жити й працювати в гетерогенних групах, виокремлюють конфліктологічну компетентність [3]. Тому виникла необхідність розробки та надання науково-методичних рекомендацій моделі формування готовності викладачів вищої школи МВС до попередження та розв'язання професійних конфліктів.

Загальні положення організації навчально-виховного процесу у вищій школі, науково-педагогічна діяльність викладача вищої школи; підвищення

педагогічної культури й майстерності професорів та викладачів досліджувались С. Архангельським, О. Барабанщиковим, В. Загвязинським, С. Зинов'євою, Н. Нечаєвою, В. Сластьоніним, М. Скаткіним, Л. Семушиною, Н. Тализіною та ін.

У педагогіці вищої школи окремих напрямків створили вчені, що займались особливостями діяльності і особистості викладача вищої школи (О. Абдулліна, О. Бондаревська, С. Вершловський, Л. Грановська, Н. Гузій, О. Деркач, З. Єсарєва, Н. Кузьміна, Б. Ліхачов, Г. Лобич, О. Мороз, Н. Ничкало, Н. Нікандров, О. Петровський, І. Підласий, В. Пуцов, Н. Протасова, Т. Руднева, Т. Садчикова, Т. Саломатова, Г. Санжар, В. Семиченко, В. Сластьонін, Г. Скок, Г. Хозяїнов та ін.).

Педагогічні та психологічні проблеми міжособистісної взаємодії у педагогічному соціумі досліджували І. Бех, Н. Гришина, В. Кан-Калік, О. Киричук, Ю. Кулюткін, Л. Кондрашова, О. Леонтьєв, Б. Ломов, А. Мудрик, О. Мороз, Л. Петровська, Л. Рувінський, А. Реан та ін.

Проте, як показав аналіз психолого-педагогічної літератури з питань конфліктів у педагогічному соціумі, переважна більшість досліджень стосується шкільних колективів (А. Анцупов, О. Бандурка, С. Баникіна, Г. Болтунова, Ф. Бородкін, В. Друзь, В. Журавльов, Е. Кіршбаум, Ю. Костюшко, О. Лукашенок, Л. Петровська, Н. Самоукіна, В. Семиченко, Є. Шумилін та ін.). Підготовці офіцерів до розв'язання конфліктних ситуацій у службовому колективі присвячували свої праці В. Анцифєров, С. Бондарєв, І. Ващенко, А. Кротов, А. Куліков, О. Михайлишин, І. Устінов, А. Шипилов та ін. Проте, поза увагою вчених залишилась проблема формування готовності викладачів вищої школи МВС України до попередження та розв'язання професійних конфліктів.

Метою статті є розкриття експериментальної перевірки моделі формування готовності викладачів вищих навчальних закладів МВС України до попередження та розв'язання професійних конфліктів.

Конфліктологічна підготовка викладачів вищих навчальних закладів МВС України має стати складовою підвищення професійної кваліфікації. Основною метою нашої експериментальної роботи було всебічне вивчення об'єкта та предмета дослідження та підтвердження робочої гіпотези, що спеціально організована конфліктологічна підготовка викладачів у рамках підвищення кваліфікації сприятиме підвищенню рівня готовності до попередження та розв'язання професійних конфліктів та покращенню соціально-психологічного рівня в групах, де відбувається така підготовка. Для цього нами була розроблена програма дослідження, яка складалась з чотирьох етапів.

На першому, підготовчому етапі, з метою вивчення стану розробленості проблеми формування готовності викладачів вищої школи МВС до

попередження та розв'язання професійних конфліктів було проаналізовано філософську, соціологічну, педагогічну, психологічну, конфліктологічну літературу, законодавчі, нормативні документи, що складають нормативно-правову базу професійно-педагогічної діяльності науково-педагогічних працівників вищої школи МВС України. Визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та дослідження, сформульовано гіпотезу.

У результаті аналізу теоретичних джерел та досліджень з питань формування конфліктологічної готовності викладачів вищої школи, аналізу нормативних, інструктивних, методичних документів, на основі яких, організовується підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників навчальних закладів МВС України, нами була розроблена модель формування готовності викладачів вищої школи МВС до попередження та розв'язання професійних конфліктів, визначені критерії сформованості конфліктологічної готовності та розроблено методику її оцінювання.

Для успішної реалізації моделі був розроблений спецкурс "Попередження та розв'язання професійних конфліктів у вищих навчальних закладах МВС України" та укладені дидактичні матеріали. Обґрунтовано методи і технологію упровадження моделі формування готовності викладачів вищої школи МВС до попередження та розв'язання професійних конфліктів [2].

На наступному етапі на базі Національної академії внутрішніх справ, як одного з провідних вищих навчальних закладів системи МВС України, нами був проведений формувальний експеримент, яким було охоплено 144 науково-педагогічних працівника. Формувальний експеримент проходив за таким планом:

- 1) розробка плану апробації моделі формування готовності викладачів вищої школи до попередження та розв'язання конфліктів на основі уточнень, внесених після констатуючого експерименту;
- 2) експериментальна перевірка моделі формування готовності викладачів вищої школи до попередження та розв'язання конфліктів у експериментальній групі;
- 3) аналіз та узагальнення результатів експериментальної роботи та надання методичних рекомендацій.

Конфліктологічна підготовка науково-педагогічних працівників експериментальної групи відбувалась за розробленою нами моделлю, підготовка викладачів контрольної групи мала несистематичний характер (викладачі брали участь у семінарах, що проходили на загальноакадемічному рівні, конференціях, на засіданнях методичної ради факультетів та ін.).

Аналіз результатів проведеного формувального експерименту виявив позитивну динаміку сформованості готовності викладачів вищої школи МВС

України до попередження та розв'язання професійних конфліктів.

З метою вивчення ставлення викладачів до проблеми конфліктологічної підготовки в рамках методичної роботи навчального закладу в кінці формуючого експерименту нами було проведене анкетування. Викладачам було запропоновано відповісти на запитання щодо ефективності проведеної конфліктологічної підготовки:

1. Чи виник у Вас інтерес до проблеми формування конфліктологічної готовності?

2. Чи вважаєте Ви участь у дослідно-експериментальній роботі щодо формування конфліктологічної готовності ефективною формою підвищення педагогічної майстерності?

Результати аналізу анкет виявили, що у відповідях респондентів експериментальної та контрольної груп є суттєві розбіжності. Викладачі експериментальної групи (ЕГ) виявили більшу зацікавленість у конфліктологічній підготовці – майже 88,0% респондентів дали позитивну відповідь, у той час як тільки 19,0% викладачів контрольної групи (КГ) зацікавились проблемами конфліктологічної підготовки (табл. 1).

Таблиця 1

Результати аналізу відповідей щодо стійкості інтересу до проблеми формування конфліктологічної готовності, %

<i>Запитання</i>	<i>Відповідь</i>	<i>Викладачі ЕГ</i>	<i>Викладачі КГ</i>
Чи виник у Вас інтерес до проблеми формування конфліктологічної готовності?	Так	60,2	11,2
	Швидше так, ніж ні	27,8	7,8
	Швидше ні, ніж так	12,0	54,3
	Ні	-	26,7

Під час проведення опитування серед викладачів, що пройшли спеціально організоване навчання 95,8% (69 осіб) слухачів стверджували, що заняття були корисними та виправдали всі їхні очікування, 4,2% (3 особи) не вважають, що їхні очікування виправдались (табл. 2).

Таблиця 2

Результати аналізу відповідей викладачів ВНЗ МВС України щодо ефективності конфліктологічної підготовки

<i>Запитання</i>	<i>Відповідь</i>	<i>Викладачі ЕГ</i>	
		<i>осіб</i>	<i>%</i>
Чи вважаєте Ви роботу щодо формування конфліктологічної готовності ефективною формою підвищення педагогічної майстерності?	Так	52	72,2
	Швидше так, ніж ні	17	23,6
	Швидше ні, ніж так	3	4,2
	Ні	-	-

Серед тих, хто позитивно оцінив конфліктологічну підготовку, аргументували свою позицію таким чином:

– отримали багато корисної інформації, відповіді на свої запитання – 80,5% (58 осіб);

були пояснені нормативні акти, що регулюють діяльність навчального закладу системи МВС – 47,2% (34 особи);

– отримали нові знання щодо психологічних особливостей суб'єктів конфліктів, конфліктогенів спілкування – 88,9% (64 особи),

– набули практичного досвіду – 80,5% (58 осіб);

– напрацювали алгоритм розв'язання конфліктів – 80,5% (58 осіб);

– підготовка сприяла якісній, конструктивній роботі зі студентами – 86,1% (62 особи);

– тренінги були корисними з погляду набутого досвіду попередження та розв'язання конфліктів – 70,8% (51 особа);

– практичні заняття дали змогу побачити свої помилки зі сторони – 48,6% (35 осіб).

Серед недоліків конфліктологічної підготовки викладачі відзначали:

– недостатню реальність у конфліктних ситуаціях, що виносились на розгляд – 5,6% (4 особи);

– рольові ігри не актуальні, на практиці треба діяти інакше – 4,2% (3 особи).

Щодо пропозицій та побажань стосовно вдосконалення подібних занять, то тут респонденти дали такі відповіді:

– 81,9% (59 осіб) опитаних не внесли пропозиції чи зауваження;

– 18,0% (13 осіб) респондентів висловили свої пропозиції стосовно занять, які можна систематизувати таким чином:

– збільшити кількість рольових ігор – 5,6% (4 особи);

– додати реалізму до ситуацій; більше використовувати реальні ситуації – 1,4% (1 особа);

– збільшити періодичність і терміни практичних занять – 1,4% (1 особа);

– створити Інтернет-сторінку щодо конфліктологічної підготовки викладачів – 16,7% (12 осіб).

Дослідження розуміння викладачами ролі конфліктологічної підготовки виявило розходження думок у тих, хто брав участь в експериментальній роботі, і тих, хто участі у спеціально організованій підготовці не брав, а працював у звичайному режимі, беручи участь у заходах, організованих на університетському рівні (вчені ради, методичні ради, конференції) (табл. 3).

Таблиця 3

Результати аналізу відповідей викладачів щодо ролі конфліктологічної підготовки у підвищенні професійної майстерності

Відповідь	Викладачі ЕГ		Викладачі КГ	
	осіб	%	осіб	%
Дає змогу задовольнити індивідуальні запити на додаткові знання	59	81,9	3	4,6
Дає змогу розуміти особливості функціонування навчального закладу системи МВС України	35	48,6	11	15,3
Дає змогу пов'язати науку та практику	49	68,0	-	-
Дає можливість набуття практичного досвіду з попередження та розв'язання конфліктів	60	83,3	-	-
Дає можливість виробити конструктивні способи поведінки у конфліктній взаємодії	56	79,1	-	-
Розвиває особистісні конфліктологічні якості (знижена тривожність та агресивність, емпатичні здібності, впевненість у собі)	40	55,5	7	9,7
Сприяє покращенню соціально-психологічного клімату у колективі	66	91,6	8	11,1

Викладачі експериментальної групи відзначали, що конфліктологічна підготовка сприяла покращенню соціально-психологічного клімату в колективі (91,6% осіб), а також набуттю практичного досвіду з попередження та розв'язання професійних конфліктів (83,3% осіб). 81,9% викладачів отримали додаткові знання з проблеми конфліктів, а 79,1% викладачів виробили конструктивні способи поведінки у конфлікті. Майже 68,0% респондентів зазначили, що запропонована конфліктологічна підготовка дала змогу пов'язати науку з практичною діяльністю.

Для того, щоб дослідити ступінь сформованості ставлення до професійних конфліктів серед викладачів експериментальної та контрольної груп, ми запропонували дати відповідь на запитання "Чи вважаєте Ви, що конструктивно розв'язаний конфлікт сприяє розвитку особистості, колективу, навчального закладу і його не слід уникати?". Позитивні відповіді на поставлене запитання свідчили про конструктивне ставлення викладачів до професійних конфліктів. Ступінь прояву ставлення до професійних конфліктів викладачів ВНЗ МВС України представлений на гістограмі (рис. 1).

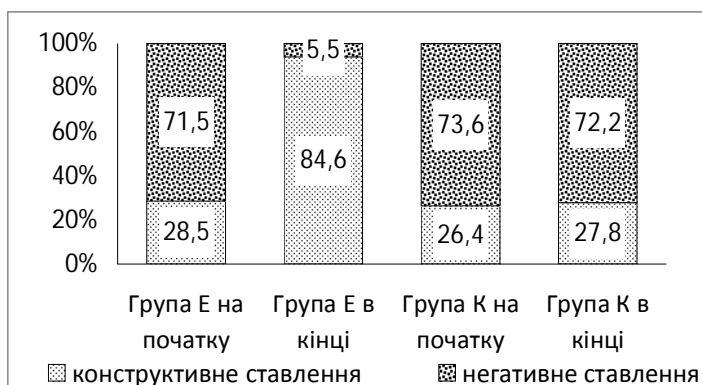

Рис. 1 Ставлення до професійних конфліктів викладачів ВНЗ МВС України

Аналіз результатів щодо сформованості ставлення до професійних конфліктів виявив суттєві зміни в експериментальній групі. Так, після експерименту кількість осіб з конструктивним ставленням до професійних конфліктів збільшилась на 56,1% осіб, в контрольній групі – на 1,4% осіб.

Після формувального експерименту у рівнях сформованості особистісних якостей викладачів експериментальної групи відзначалась позитивна динаміка (рис. 2).

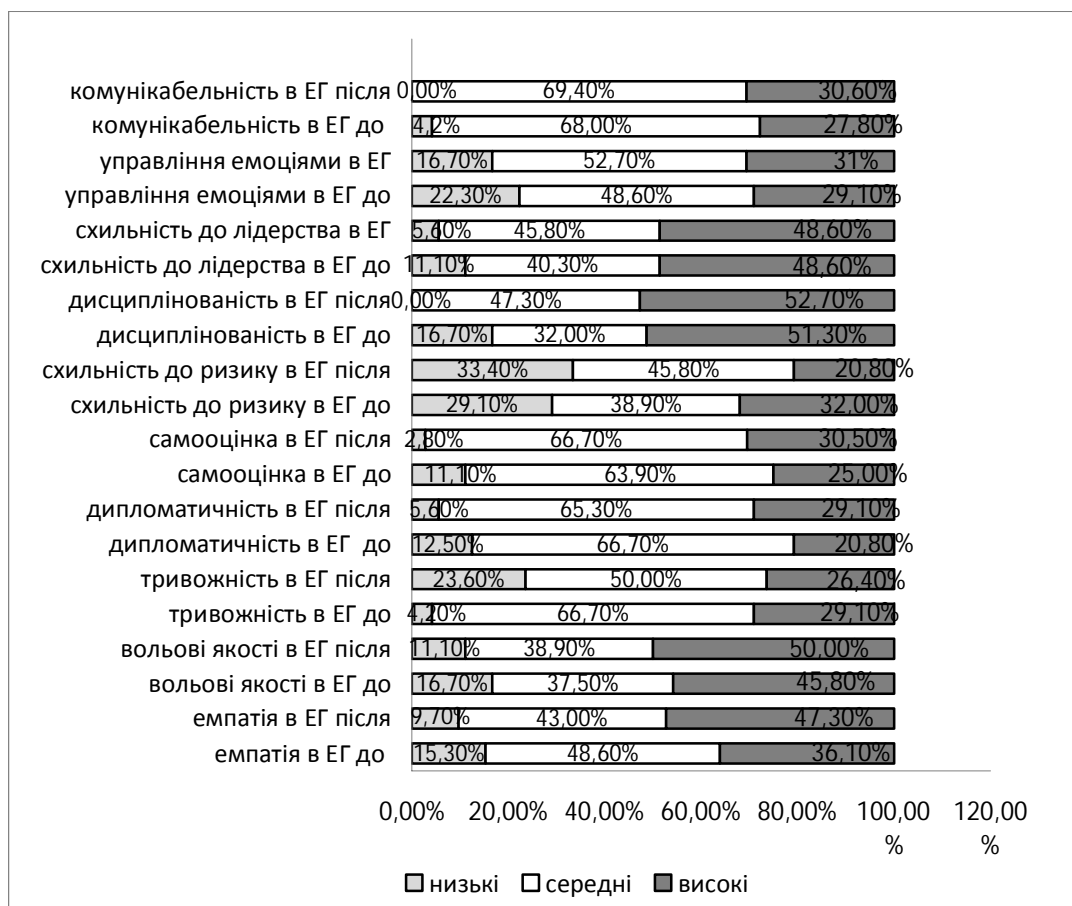

Рис. 2. Сформованість особистісних якостей викладачів експериментальної групи на початку та в кінці експерименту

За шкалою *комунікабельності* спостерігалось підвищення високого рівня на 2,8% , середнього рівня – на 1,4% і зменшення низького рівня на 100%. Зменшилась кількість викладачів для яких характерна стриманість та відчуженість у ділових контактах. За шкалою *управління емоціями* високий рівень збільшився на 1,9%, середній рівень – на 4,1%, а низький зменшився на 5,6%. Викладачі стали проявляти більшу врівноваженість під час ділових стосунків. За шкалою *схильність до лідерства* середній рівень збільшився на 5,5%, а низький рівень зменшився на 5,5%. Тобто збільшилась кількість викладачів, які стали діяти більш рішуче, брати на себе відповідальність та проявляти наполегливість у досягненні мети. За шкалою *дисциплінованість* високий рівень збільшився на 1,4%, середній рівень збільшився на 15,3%, низький рівень зменшився на 100%. За шкалою *схильність до ризику* високий рівень зменшився на 11,2%, середній рівень збільшився на 6,9%, низький рівень збільшився на 4,3%. За шкалою *самооцінки* високий рівень збільшився на 5,5%, середній рівень збільшився на 2,8%, низький рівень зменшився на 8,3%. За шкалою *дипломатичність* високий рівень збільшився на 8,3%, середній рівень зменшився на 1,4%, низький рівень зменшився на 6,9%. Викладачі відзначали, що у ділових контактах у них з'явилась певна гнучкість, вони краще стали розуміти мотиви оточуючих і менше чинити опір прийняттю рішень колективом кафедри. За шкалою *тривожність* високий рівень зменшився на 2,7%, середній рівень зменшився на 16,7%, низький рівень збільшився на 19,4%. Зменшилась кількість викладачів для яких була характерна боязкість, нерішучість, постійні сумніви, залежність від думки оточуючих. За шкалою *самоконтроль (розвиток вольових якостей)* високий рівень збільшився на 4,2%, середній рівень збільшився на 1,4%, низький рівень зменшився на 5,6%. Викладачі відзначали, що їм стало легше контролювати свої емоції та імпульсивні дії, що стали більш упорядкованими. За шкалою *емпатія* (здатність проникати за допомогою почуттів у душевні переживання інших людей, співчувати їм, розділяти їхні переживання) високий рівень збільшився на 11,2%, середній рівень зменшився на 5,6%, низький рівень зменшився на 5,6%. У контрольній групі суттєвих змін не відбулось.

Фактично в результаті спеціально проведеної конфліктологічної підготовки спостерігалась позитивна динаміка у сформованості особистісної складової готовності викладачів ВНЗ МВС України до попередження та розв'язання професійних конфліктів. Проте найбільшого розвитку набули такі особистісні якості як комунікабельність, схильність до лідерства, дисциплінованість, самооцінка, тривожність та емпатія.

Під час перевірки сформованості когнітивної складової на початку формувального експерименту було виявлено, що рівень засвоєння знань з теорії психології конфліктів і в експериментальній, і у контрольній групі був

майже однаковий.

У кінці формувального експерименту в експериментальній групі відбулись такі зміни: високий рівень сформованості когнітивної складової збільшився на 9,7% і становив 11,1% від загальної кількості викладачів; достатній рівень збільшився на 36,1% і становив 51,4% викладачів; задовільний зменшився на 6,9%, що становило 29,2% викладачів; низький зменшився на 38,9% і становив 8,3% викладачів. У контрольній групі суттєвих змін не відбулось (табл. 4).

Таблиця 4

Сформованість когнітивної складової конфліктологічної готовності викладачів вищих навчальних закладів МВС України, %

Рівень знань	Викладачі			
	ЕГ на початку експерименту	ЕГ в кінці експерименту	КГ на початку експерименту	КГ в кінці експерименту
Високий	1,4	11,1	1,4	1,4
Достатній	15,3	51,4	16,7	16,7
Задовільний	36,1	29,2	34,7	36,1
Низький	47,2	8,3	47,2	45,8

Формувальний експеримент довів, що спеціально організована підготовка сприяє суттєвому розвитку когнітивної складової готовності викладачів ВНЗ МВС України до попередження та розв'язання професійних конфліктів.

Результати перевірки сформованості стилів поведінки в конфліктній ситуації виявили, що переважаючим стилем конфліктної взаємодії в експериментальній групі у кінці експерименту залишився компроміс (27,0% осіб), хоча збільшилась на 4,4% осіб кількість викладачів, що використовують стиль співробітництва. Слід відзначити зменшення на 2,0% викладачів, які використовують стиль уникнення та зменшення на 3,1% викладачів, які використовують стиль пристосування. Показово, що кількість викладачів, які використовують стиль суперництва зменшився на 2,5%.

Переважаючим стилем конфліктної взаємодії в контрольній групі в кінці експерименту залишився компроміс (26,6% осіб) та уникання (24,6% осіб). Помітних змін у використанні інших стилів не відбулось (табл. 5).

Таблиця 5

Переважаючі стилі конфліктної взаємодії, %

Стилі конфліктної взаємодії	ЕГ на початку експерименту	ЕГ в кінці експерименту	КГ на початку експерименту	КГ в кінці експерименту
Суперництво	8,0	6,5	9,0	8,6
Співробітництво	18,8	22,4	19,0	18,0

<i>Стилі конфліктної взаємодії</i>	<i>ЕГ на початку експерименту</i>	<i>ЕГ в кінці експерименту</i>	<i>КГ на початку експерименту</i>	<i>КГ в кінці експерименту</i>
Компроміс	27,0	27,0	26,4	26,6
Уникнення	24,4	22,4	24,8	24,6
Пристосування	21,5	18,4	20,7	21,7

Застосувавши розроблену методику оцінювання сформованості готовності викладачів ВНЗ МВС України до попередження та розв'язання професійних конфліктів, нами був з'ясований загальний рівень сформованості готовності викладачів ВНЗ МВС України до попередження та розв'язання професійних конфліктів на початку та в кінці експерименту

Під час експерименту використовувались такі емпіричні методи науково-дослідницької діяльності, як спостереження, анкетування, метод експертних оцінок та отримані такі результати:

– з числа науково-педагогічних працівників експериментальної групи 11,1% досягли високого рівня, 41,7% – достатнього, 47,2% – задовільного рівня сформованості конфліктологічної готовності. Порівняно з даними, які були отримані на початку експерименту відбувся розвиток готовності викладачів вищої школи до попередження та розв'язання професійних конфліктів, а саме: кількість викладачів з високим рівнем збільшилась на – 4,2%, з достатнім рівнем збільшилась на 20,9%, з задовільним рівнем збільшилась на 9,6%, з низьким рівнем зменшилась на 100%;

– у викладачів контрольної групи помітних змін не відбулося. Рівень сформованості готовності науково-педагогічних працівників до попередження та розв'язання професійних конфліктів в контрольній групі був таким: 26,4% – низький рівень; 41,7% – задовільний; 25,0% – достатній; 6,9% – високий рівень. Порівняно з початком експерименту низький рівень зменшився на 2,8%; задовільний рівень залишився без змін; достатній рівень збільшився на 2,8%; високий рівень залишився без змін.

Аргументом на користь розробленої моделі формування конфліктологічної готовності викладачів вищої школи МВС України є те, що приріст рівня готовності науково-педагогічних працівників експериментальної групи до попередження та розв'язання професійних конфліктів у кінці експерименту становив 25,1% викладачів, а в контрольній групі 2,8% викладачів. Розроблена модель формування готовності викладачів ВНЗ МВС України пройшла експериментальну перевірку на базі Національної академії внутрішніх справ, достовірність результатів якої здійснено за допомогою методу математичної статистики критерію χ^2 (хі-квадрат) на рівні статистичної значимості $p \leq 0,01$.

Таким чином, можна стверджувати, що розроблена нами модель формування готовності вищих навчальних закладів МВС України до

попередження та розв'язання професійних конфліктів є ефективною.

Висновки. Отже, в ході узагальнення результатів дослідження щодо формування готовності викладачів вищої школи МВС до попередження та розв'язання професійних конфліктів було доведено, що рівень готовності науково-педагогічних працівників до попередження та розв'язання професійних конфліктів суттєво залежить від їхнього педагогічного стажу, а також підтверджено ефективність та необхідність проведення в системі методичної роботи спеціальної підготовки викладачів вищої школи МВС до попередження та розв'язання професійних конфліктів.

Використана література:

1. Національна доктрина розвитку освіти / Міністерство освіти і науки України. [електронний ресурс] Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
2. Степаненко О. І. Формування конфліктологічної готовності викладачів вищої школи у системі методичної роботи / О. І. Степаненко // Науково-методичний вісник "Педагогічний пошук" – Луцьк, 2011. – № 2(70). – С. 37-40.
3. Rychen D. C., Salganik L. H. Key competencies for a successful life and well-functioning society. – 2003. – [електронний ресурс] Режим доступу www.oecd.org

СТЕПАНЕНКО Е. И. *Внедрение модели формирования готовности преподавателей высших учебных заведений МВД Украины к предупреждению и решению профессиональных конфликтов.*

Рассматриваются пути организации экспериментальной проверки модели формирования готовности преподавателей высшей школы МВД к предупреждению и решению профессиональных конфликтов в системе методической работы.

Ключевые слова: *конфликтологическая готовность, преподаватель высшей школы, модель формирования конфликтологической готовности, экспериментальная проверка модели.*

STEPANENKO O. I. *Implementation of model of preparing the Ministry for Internal Affairs of Ukraine university educational staff for preventing and solving professional conflicts.*

The article describes the implementation and experimental research of preparing the Ministry for Internal Affairs of Ukraine university educational staff for preventing and solving professional conflicts.

Keywords: *conflict preparedness, university educational staff, model of forming of conflict preparedness, experimental research of the model, stating and forming experiment.*

Уварова С. Г.

Міжнародний інститут глибинної психології

ДО ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО АСПЕКТУ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ

У статті розглянуто філософські аспекти глибинної психології та психоаналізу, висвітлено взаємовідносини між філософією і психоаналізом, основні погляди Декарта та З. Фрейда на психоаналіз.

Ключові слова: *самореалізація, особистість учня, глибинна психологія, психоаналіз.*